

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות למענה על השאלות.

תולדות עם ישראל

לבתי ספר עצמאיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעותיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון	—	שאלות תלויות קטע	—	(26x1)	—	26 נקודות
פרק שני	—	שאלות נושאים — סוגיות נבחרות	{	(27x2)	—	54 נקודות
		בתולדות עם ישראל				
פרק שלישי	—	שאלות קצרות על מושגים	{	(10x2)	—	20 נקודות
		מתוכנית הלימודים כולה				
				סך הכול	—	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.

כתובת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (26 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 1-2.

1. לפניך שני קטעי מקור העוסקים ביחס של רבי משה בלוי, מראשי אגודת ישראל, כלפי הצהרת בלפור. עיין בשני הקטעים, וענה על סעיפי השאלה שאחריהם.

קטע א

מתן הצהרת בלפור וההכרה בזכות של עם ישראל על ארצו היו פעולות יפות ותפארת לעושיהן. הממשלה הבריטית והממשלות שהיו מאוגדות בחבר הלאומים הראו שהן מסוגלות לעשות דבר גדול [...] על ידי שיתוף הפעולה בין נותני הזכות על ארץ־ישראל לבין מקבליה נגולה חרפה מעל אומות העולם, ויצאה הכרזה לעולם שגם בתקופתנו, תקופת הכוח ועוצם היד, לא פסו אמונים מבני אדם אשר חפצו להשכיל להיטיב לעם שאין לו כלום מכוח ועוצם היד [...] עם ישראל קיבל הטבת מצבו. הוא קיבל אפשרות להעלות לציון רבבות יהודים נענים ונרדפים מחמת המציקים. הוא קיבל מתנה טובה, והיה אסיר תודה למיטיביו ואנשי חסדו. אבל מכיוון שלא לזה קיווה אלפיים שנה – לא ראה בזה מילוי תקוותו.

(מעובד על פי זוננפלד, ש"ז [תשל"ה], **האיש על החומה**, כרך ג', ירושלים, עמ' 355)

קטע ב

לדעת היהדות החרדית אין הכרת תודה למנוח [הלורד בלפור] צריכה לנבוע כלל מתוך הרווחים שהוא הביא לעם ישראל. ההשקפה הדתית נותנת ערך רב לכוונה הטובה של כל אדם, והיא מחייבת הכרת תודה לכל מי שהייתה לו כוונה טובה להטות חסד לעם או להקל עליו את צרתו. ואשר לכוונה טובה, אין מי שמטיל ספק שכוונתו של הלורד בלפור ביחס לעם ישראל הייתה טובה מאוד [...] וכוונה טהורה ורצויה מספיקה כדי לחייב את עם ישראל בהכרת תודה, מבלי לחשב חשבונות על התוצאות של הכוונה הזאת [...] די לעבור על נאומו הנפלא בבית הנבחרים [בבריטניה] שבו תיאר את הצרות של עם ישראל, את הערך הרוחני של עם זה ואת מה שהעולם התרבותי חייב לו, כדי להכיר בו שהוא אוהב ישראל החדור בכוונה טובה וברצון חזק להיטיב את מצבו של העם הנרדף הזה.

(מעובד על פי שטוקהמר, ש"א [עורך], [1983].

כתבי רבי משה בלוי, ירושלים: משאבים, עמ' 148-149)

- א. על פי מה שלמדת, מתי פורסמה הצהרת בלפור? הצג את התוכן של הצהרה זו. (8 נקודות)
- ב. היחס של הרב משה בלוי כלפי הצהרת בלפור היה גם חיובי וגם שלילי. הוכח קביעה זו על פי קטע א.
על פי קטע ב, הסבר מדוע היחס כלפי נותן ההצהרה, הלורד בלפור, הוא חיובי בלבד. (10 נקודות)
- ג. על פי מה שלמדת, הצג דוגמה נוספת ליחס של אחד ממנהיגי היהדות החרדית כלפי הצהרת בלפור. הצג את התגובה של המנהיגות הציונית על הצהרה זו. (8 נקודות)

הסכם השילומים

2.

הסכם השילומים עם גרמניה עלה לדיון הציבורי בישראל בראשית שנות החמישים של המאה העשרים. שר החוץ באותה העת היה משה שרת, והוא מילא תפקיד מרכזי בקידום העניין. בדיון שנערך בממשלה בנוגע להסכם השילומים הוא טען שהמדינה צריכה לשבור את החרם המוחלט על גרמניה.

בהמשך דבריו העלה שרת נימוקים בזכות משא ומתן עם גרמניה. נימוק אחד שהעלה היה שאסור לממשלה לטעון כי פיצויים שידרשו תובעים פרטיים הם עניינם הבלעדי, "וישיגו מה ששיגו". לדבריו לא ייתכן שהממשלה תפקיר "את האינטרסים של אזרח אחד", קל וחומר כשמדובר באזרחים שהגיעו לארץ בעירום ובחוסר כול, ושיכולים עתה לקבל כסף הנחוץ למחייתם". אסור לנו, הדגיש, "לנהוג באדישות כלפי אזרחים אלה, ולהעמיד פנים כאילו אין זה נוגע לנו". נימוק נוסף שהציג היה שמדינת ישראל היא הגואל היחיד של הרכוש הרב שאין לו גואל – "רכוש נפקדים ורכוש קהילות, שאולי במקרים רבים אפשר להצילו רק על ידי הכלל היהודי".

שרת התנגד לדעה שרווחה באותה העת בקרב רבים בציבור, ולפיה אפשר לקבל פיצויים מן הגרמנים בלי לשאת ולתת עימם. חסידי הדעה הזאת, ובהם אנשי מפ"ם ואנשי חירות (מפלגות שהתנגדו להסכם השילומים), קיבלו את העיקרון שחובת הגרמנים היא לפצות את העם היהודי, אך הם שללו את קבלת הפיצויים מכול וכול, אם כדי לקבלם יידרש לנהל משא ומתן ישיר, שכן 'כל הנוגע בטמא – טמא'.

שרת הדגיש כי אי-אפשר להשיג פיצויים בלי לנהל משא ומתן ישיר עם הגרמנים. לדבריו "כל התחכמות לא תועיל, כל ניסיון להערים על המציאות לא יועיל בשום פנים ואופן".

(מעובד על פי: י' ויץ, "משה שרת והסכם השילומים עם גרמניה 1949-1952",

קתדרה, 115, עמודים 166-167, ניסן תשע"ה)

- א. על פי מה שלמדת, מה היה הסכם השילומים? (8 נקודות)
 - ב. כתוב על פי הקטע נימוק אחד שהעלה משה שרת בעד הסכם השילומים, והצג נימוק אחר שלמדת עליו, שהעלו התומכים בהסכם זה. (9 נקודות)
 - ג. על פי הקטע, הצג את הדעה שמשה שרת התנגד לה.
- על פי מה שלמדת, הסבר ממה נבע החשש של המתנגדים להסכם השילומים.
- (9 נקודות)

פרק שני (54 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 3-6 (לכל שאלה – 27 נקודות).

3. המאבק של החת"ם סופר ושל הרש"ר הירש ברפורמה

- א.** הצג שתי פעולות של הרפורמים שגרמו לפגיעה רוחנית קשה ביהדות גרמניה או הונגריה. (9 נקודות)
- ב.** תאר שתי פעולות שבאמצעותן נאבקו החת"ם סופר וממשיכי דרכו ברפורמה. (9 נקודות)
- ג.** תאר שתי פעולות שבאמצעותן נאבק הרש"ר הירש ברפורמה. (9 נקודות)

4. התפתחות עולם התורה מן המאה ה־18 עד המאה ה־20

לפניך שמות של שלושה ראשי ישיבות: רבי חיים מוולוז'ין, המהר"ם שפירא מלובלין, רבי יוסף שלמה כהנמן. בנוגע ל**כל אחד** מהם, כתוב את שם הישיבה שעמד בראשה, תאר אירוע חשוב בתולדות הישיבה או מאפיין מרכזי שלה, והצג פעולה נוספת של ראש הישיבה.
(27 נקודות)

5. פרעות תרצ"ו-תרצ"ט

- א.** בשנים תרצ"ו-תרצ"ט נקטו הערבים בארץ־ישראל פעולות איבה נגד היהודים ונגד הבריטים. תאר שלוש פעולות כאלה. (9 נקודות)
- ב.** תאר שתי דרכי התמודדות של היישוב היהודי בארץ עם הפרעות בתקופה זו. (9 נקודות)
- ג.** תאר שתי פעולות או תוכניות של הבריטים בתקופה זו הנוגעות לגורל ארץ־ישראל. (9 נקודות)

6. חורבן יהדות אירופה

- א.** הצג שני אירועים או תהליכים שאירעו בגרמניה ונוצלו בידי התעמולה הנאצית כדי להגביר את האנטישמיות בתקופה שבין מלחמת העולם הראשונה ועד עליית הנאצים לשלטון. (14 נקודות)
- ב.** בשנים תרצ"ג-תרצ"ח (1933-1938) פעלו הנאצים נגד היהודים בדרכים שונות, ובהן חקיקה וטרור (אלימות). הצג דוגמה אחת לכל אחת מדרכים אלה (סך הכול – שתי דוגמאות). (13 נקודות)

פרק שלישי (20 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 7-11 (לכל שאלה – 10 נקודות).

7. כתוב על שכונה אחת שהוקמה בירושלים ביוזמת משה מונטיפיורי, וציין שתי פעולות נוספות שעשה למען יהודי העיר.

8. ציין גורם אחד לעלייה השנייה. ציין רעיון מרכזי שהעולים האמינו בו, והבא דוגמה אחת לדרך שבה הגשימו רעיון זה.

9. מתי הוקם ארגון ההגנה? ציין את התפקיד המרכזי שלו, וציין אחת מפעולותיו במהלך תקופת המנדט.

10. מהי "מדיניות הצנע", באיזו שנה הונהגה מדיניות זו, ומדוע?

11. מתי פעל החזון אי"ש בארץ-ישראל? כתוב על שתיים מפעולותיו בתקופה זו.

בהצלחה!